

19.12.2008

Dnro 2457/4/07

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pasi Pölönen

PÄÄTÖS VIRHEELLISTÄ KÄRÄJÄOIKEUDEN TUOMIOTA KOSKEVAAN KANTELUUN

1 KANTELU

Kantelija pyysi 6.8.2007 päivätyssä kirjeessään eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan Kuopion kärjäoikeuden ratkaisua rikosasiassa, jossa annettiin tuomio 5.4.2007 (nro - - -).

Kantelija kertoi, että hänet tuomittiin rangaistukseen syytekohtan 1 osalta nuorena henkilönä tehdystä pahoinpitelystä ja syytekohtan 2 osalta nuorena henkilönä tehdystä lievästä pahoinpitelystä. Syytekohtan 2 osalta rangaistusta oli alun perin vaadittu nuorena henkilönä tehdystä pahoinpitelystä, mutta syyksi luettiin siis lievä tekemuoto.

Kantelija toi esille, että tämän toisen syytekohtan osalta asianomistaja ei ollut esittänyt rangaistusvaatimusta esitutkinnassa eikä sitä erikseen kysyttäessä myöskään kärjäoikeudessa. Pääkäsitellyssä kantelija vaati rangaistusvaatimusta hylättäväksi. Tästä huolimatta kärjäoikeus luki kantelijan syyksi nuorena henkilönä tehdyn lievän pahoinpitelyn.

Kantelija valitti tuomiosta Itä-Suomen hovioikeuteen, joka 21.6.2007 antamallaan tuomiolla nro - - - poisti kärjäoikeuden lausunnon lievästä pahoinpitelystä.

Kantelija pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan kärjätuomarin menettelyn sen tuomitessa hänet lainvastaisesti rangaistukseen. Kantelija viittasi apulaisoikeuskanslerin 2.4.2007 antamaan päätökseen (dnro 53/30/05), jolla apulaisoikeuskansleri antoi kärjätuomarille huomautuksen tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta tuomitessaan rangaistuksen vanhentuneesta rikoksesta.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumat

Virallinen syyttäjä vaati kantelijalle rangaistusta Kuopion kärjäoikeudessa nuorena henkilönä tehdystä pahoinpitelystä (syytekohta 1) sekä toisesta nuorena henkilönä tehdystä pahoinpitelystä (syytekohta 2). Teoilla oli eri asianomistajat, joista kummallakaan ei ollut asiassa vaatimuksia. Kantelija vaati syytteiden hylkäämistä.

Tuomionsa 5.4.2007 perusteluissa kärjäoikeus katsoi syytekohtassa 2 tarkoitetun pahoinpitelyn lieväksi. Kantelija oli ollut teon tehdessään alle 18-vuotias. Kärjäoikeus tuomitsi kantelijan kahdesta syytekohtasta yhteisen 30 päiväsakon rangaistuksen (rikoslain 21 luvun 5 §:n 1 momentti, 21 luvun 7 §:n ja 6 luvun 8 §:n perusteella). Tuomion antoivat kärjätuomari A ja kolme lautamiestä.

Kantelija valitti tuomiosta Itä-Suomen hovioikeuteen ja vaati kärjäoikeuden lausunnon poistamista syyllistymisestä lievään pahoinpitelyyn, koska asianomistaja ei ollut esitutkinnassa eikä kärjäoikeudessa vaatinut asiassa rangaistusta. Kihlakunnansyyttäjä myönsi vastauksessaan kantelijan muutosvaatimuksen aiheelliseksi.

Tuomiossaan 21.6.2007 Itä-Suomen hovioikeus viittasi rikoslain 21 luvun 16 §:ään ja totesi, että koska syytekohtaan 2 asianomistaja ei ollut ilmoittanut rikosta syytteeseen pantavaksi, ei kärjäoikeus olisi saanut tuomita kantelijaa lievästä pahoinpitelystä rangaistukseen. Kärjäoikeuden olisi tullut hylätä syyte pahoinpitelystä katsoessaan teon lieväksi. Hovioikeus tuomitsi syytekohtasta 1 kantelijalle 25 päiväsakon rangaistuksen.

Itä-Suomen hovioikeudesta saadun tiedon mukaan hovioikeuden tuomio on lainvoimainen.

3.2

Oikeusohjeet

Rikoslain 21 luvun 16 §:n mukaan virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä lievästä pahoinpitelystä, joka on kohdistunut viisitoista vuotta täyttäneeseen henkilöön, eikä vammantuottamuksesta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 11 luvun 3 §:n mukaan tuomioistuin saa tuomita vain siitä teosta, josta rangaistusta on vaadittu tai josta tuomioistuin voi omasta aloitteestaan lain mukaan määrätä rangaistuksen. Tuomioistuin ei ole sidottu rikosnimikkeeseen eikä lainkohtaan, jonka nojalla rangaistusta on vaadittu.

Rikoslain 40 luvun 10 §:n mukaan jos virkamies virkaansa toimittaessaan huolimattomuudesta muulla kuin 5 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava *tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta* varoitukseen tai sakkoon.

Edellä mainitussa apulaisoikeuskanslerin ratkaisemassa asiassa kärjätuomarin katsottiin syyllistyneen tuottamukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen, mistä apulaisoikeuskansleri antoi kärjätuomarille huomautuksen. Tapauksessa kärjäoikeus oli tuominnut vastaajan vanhentuneista teoista rangaistukseen. Korkein oikeus purki tuomion, mutta vasta sen jälkeen, kun vastaaja oli jo ehtinyt kärsiä kärjäoikeuden tuomitseman rangaistuksen (eli suorittanut liikaa yhdyskuntapalvelua). Tästä syystä virheestä oli aiheutunut konkreettista haittaa ja vahinkoa.

Tapauksessa virhe oli periaatteellisesti vakava; lakiin perustumattoman rangaistuksen tuomitseminen kohdistuu tuomiovallan käyttämisen ydinalueelle. Virhe oli myös omiaan vakavalla tavalla vaarantamaan luottamusta lainkäytön asianmukaisuuteen. Apulaisoikeuskanslerin päätöksessä tekoa ei pidetty kokonaisuutena arvostellen vähäisenä rikoslain 40 luvun 10 §:n tunnusmerkistön näkökulmasta.

3.3

Selvitysten sisältö

Käräjätuomari A kertoi selvityksessään toimineensa puheenjohtajana käräjäoikeuden istunnossa 5.4.2007 jutussa, jossa virallinen syyttäjä vaati kantelijalle rangaistusta syytekohtan 1 osalta pahoinpitelystä ja syytekohtan 2 osalta pahoinpitelystä. Kuten käräjäoikeuden tuomioon on merkitty, asianomistaja ei ollut esittänyt mitään vaatimuksia. Käräjäoikeus päätyi asianomistajan ja kantelijan kertoman perusteella siihen, että asianomistajalle ei ollut aiheutunut vammoja. Tästä syystä käräjäoikeus päätyi katsomaan, että kantelija oli syyllistynyt teollaan lievään pahoinpitelyyn. Huomiotta tuolloin jäi se, että lievä pahoinpitely, toisin kuin pahoinpitely, on asianomistajarikos. Kun asianomistaja ei vaitinut rangaistusta, syytekohta 2 lievästä pahoinpitelystä olisi tullut hylätä kokonaan. Kantelija olisi tullut tuomita ainoastaan 1 kohdan osalta pahoinpitelystä.

3.4

Kannanotto

3.4.1

Rikoslain virkavelvollisuuden rikkomista koskevat säännökset

Rikoslain 40 luvun 9 §:n (ja aiemman 40 luvun 10 §:n) mukaan rangaistaan sitä, joka virkaansa toimitaessaan tahallaan muulla kuin muissa rikoslain 40 luvussa mainituin tavoin rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa.

Rikoslain 40 luvun 10 §:n mukainen tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen kriminalisoi huolimattomuudesta tai varomattomuudesta tehdyn virkavelvollisuuden rikkomisen. Huolimattomuus ja varomattomuus kuvaavat sitä, että tekijä ei ole noudattanut teko-olosuhteissa vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta ja on sen vuoksi menetellyt virkavelvollisuuden vastaisesti (Rautio, Ilkka teoksessa Rikosoikeus, Helsinki 2002, s. 1305). Rikoslain 3 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan tekijän menettely on huolimaton, jos hän rikkoo olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvollisuutta, vaikka hän olisi kyennyt sitä noudattamaan.

Lisäksi rikoslain 40 luvun 9 ja 10 § sisältävät erityisen rangaistavuuden edellytykseen: "eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen".

Vähäisyys-kriteeriä säädettäessä todettiin, että "rangaistavuuden ulottaminen vähäisiin, lähinnä määrättyä menettelytapaa koskevien säännösten rikkomuksiin, joilla ei ole viran asianmukaisen hoidon tai yksityisten etujen kannalta mainittavampaa merkitystä, ei nykyoloissa ole tarkoituksenmukaista." (HE 58/1988 vp. s. 19).

Esimerkiksi vesioikeuden jäsenten tuottamuksellista virkavelvollisuuden rikkomista koskevassa tuomiossaan KKO:2000:40 korkein oikeus viittasi hovioikeuden lausumaan, jonka mukaan kysymyksen ollessa "tuomioistuinta kohtaan tunnettavasta luottamuksesta ja tuomiovallan käyttöön liittyvästä tärkeästä kysymyksestä", eivät ratkaistavana olleen asian merkitys ja tarve voida luottaa tuomioistuimen puolueettomuuteen puoltaneet menettelyn katsomista vähäiseksi.

Tuomiossaan KKO:2001:54, joka koski syyttäjän laiminlyöntiä nostaa syyte määrääjassa vangittuna ollutta epäiltyä vastaan, korkein oikeus katsoi, että laiminlyöntiä ei voitu pitää vähäisenä muun muassa siksi, että "leväperäisyys tällaisten määrääjien noudattamisessa heikentää asianosaisten oikeusturvaa ja yleistä luottamusta syyttäjien kykyyn hoitaa tehtäviään".

Näyttää siltä, että vähäisyysarvioinnissa on otettu huomioon muun muassa se, miten tutkittavan menettelyn voidaan arvioida vaikuttavan virkamiehen toimintaan kohdistuvaa luottamukseen.

3.4.2

Käräjätuomari A:n menettelyn arviointi

Käsillä olevassa asiassa on nähdäkseni selvää, että käräjätuomari A:n menettely tuomion antamisessa on ollut rikoslain säännösten vastaista, kun vastaaja on tuomittu lievästä pahoinpitelystä, vaikka asianomistaja ei ollut vaatinut siitä rangaistusta tai esittänyt syyttämispyyntöä. Menettely on ollut tuomarin virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin perustuvien virkavelvollisuuksien vastaista. Mielestäni menettelystä on vastuussa käräjäoikeuden lainoppinut puheenjohtaja.

Se, että menettely voitaisiin lukea A:n syyksi tahallisenä, edellyttäisi, että hän on tiennyt menettelevänsä virkavelvollisuutensa vastaisesti; hänen olisi pitänyt pitää tätä mahdollisuutta varteenotettavana tai hänen olisi pitänyt pitää virkavelvollisuuden rikkomista tilanteessa vähintäänkin yhtä todennäköisenä kuin sitä, että menettely ei riko virkavelvollisuutta.

Minulla ei ole perustetta epäillä, että kyseessä olisi rikoslain 40 luvun 9 §:ssä tarkoitettu tahallinen virkavelvollisuuksien vastainen menettely. Sitä vastoin katson, että kyseinen virhe tuomitsemisessa on tapahtunut huolimattomuudesta.

Tuottamuksellinen syyksi lukeminen edellyttää rikoslain 40 luvun 10 §:n mukaan, että A:n olisi pitänyt kysymyksessä olevissa olosuhteissa tietää, että hän rikkoo virkavelvollisuuttaan ja että hän olisi myös voinut tietää tämän. Mielestäni on selvää, että A:n asemassa olevan henkilön pitää tietää virkavelvollisuutensa sisältö. Riippumatonta lainkäyttövaltaa käyttävän käräjätuomarin huolellisuusvelvollisuus on käsitykseni mukaan jo lähtökohtaisesti korostetun suuri.

Asiassa on kuitenkin pohdittava vielä rikoslain 40 luvun 10 §:n tunnusmerkistökäsitteinä olevaa "vähäisyyttä". Sen arvioinnissa huomiota on kiinnitettävä muun muassa siihen, miten olennaisesti tekijä on menettänyt vastoin kyseisen viran asianmukaisen hoitamisen velvollisuutta ja missä määrin teko loukkaa tai vaarantaa yksityistä etua. Kirjallisuudessa on todettu merkitystä annetun sille, onko virheestä aiheutunut haittaa tai vahinkoa (Rautio, Ilkka, mts. 1304–1305.). Kuten todettu, oikeuskäytännössä on katsottu olevan merkitystä myös sillä, miten vakavasti teko vaarantaa luottamusta viranomaisen toiminnan asianmukaisuuteen (esimerkiksi KKO 2001:54).

Näkemykseni mukaan käsillä oleva tapaus ilmentää periaatteellisesti vakavaa virhettä, kun se kohdistuu tuomiovallan käytön ydinalueelle. Vastaaja on tuomittu rangaistukseen rikoksesta, josta virallisella syyttäjällä ei ole ollut syyteoikeutta, kun asianomistaja ei ollut esittänyt asianomistajarikoksesta rangaistusvaatimusta. Käräjätuomarin virheellinen menettely on selvästi omiaan vaarantamaan luottamusta lainkäytön asianmukaisuuteen.

Arvioitaessa vähäisyyskynnyksen ylittymistä huomiota on kuitenkin kiinnitettävä myös tapahtuman yksilöllisiin piirteisiin. Kantelija on itse viitannut apulaisoikeuskanslerin 2.4.2007 antamaan päätökseen (dnro 53/30/05), jossa päädyttiin syyksi lukevaan ratkaisuun, mutta jätettiin syyte nostamatta. Näkemykseni mukaan mainittu tapaus eroaa tässä puheena olevasta tapauksesta erityisesti yhdessä keskeisessä suhteessa. Käsillä olevassa tapauksessa virhe nimittäin ehdittiin oikaista hovioikeudessa ennen kuin siitä ehti aiheutua kantelijalle konkreettista haittaa tai vahinkoa. Hovioikeuden oikaistussa tuomiossa virheen vaikutus rangaistukseen oli myös lopulta varsin vähäinen, kun rangaistusta alennettiin vain viidellä päiväsakolla. Apulaisoikeuskanslerin käsittelemässä tapauksessa hen-

kilö oli sitä vastoin jo ehtinyt suorittaa 90 tunnin yhdyskuntapalvelun ennen virheellisen tuomion purkamista.

Vähäisyyskynnyksen ylittymisen arvioinnissa huomiota voidaan kiinnittää lisäksi kärjätuomarin huolimattomuuden asteeseen. Tässä tapauksessa kyse on ollut sinänsä normaalisti edenneestä rikosasian käsittelystä. Asiassa oli kaksi vastaajaa ja neljä asianomistajaa, ja siinä esitettiin kaikkiaan neljä syytettä. Näistä kaksi on kohdistunut kantelijaan ja kaksi – merkittävästi vakavampaa syytettä – toiseen rikosasian vastaajaan. Kokonaisuutena arvioiden erityisesti kantelijan osalta rikosasiaa ei voida pitää laajana tai vaikeana.

Selvityksessään kärjätuomari A kertoi, että hän havaitsi tuomioon sisältyneen virheen muutaman päivän päästä tarkastaessaan tuomiota. A kertoi ottaneensa välittömästi puhelimitse yhteyttä juttua ajaneeseen kihlakunnansyyttäjään, joka lupasi huolehtia, että tuomio ei jää mainitulta osin lainvoimaiseksi, vaan että hän kiinnittää asiaan valitusta käsittelevän hovioikeuden huomiota. Kärjätuomari A toi esille, että kun virallinen syyttäjä oli luvannut huolehtia kantelijan oikeusturvan toteutumisen kannalta tarpeellisista toimenpiteistä, ei A ryhtynyt itse enempään toimenpiteisiin.

Olkoonkin, että kärjäoikeuden virheen oikaiseminen säännönmukaisessa muutoksenhaussa ei poista kärjäoikeuden menettelyn lainvastaisuutta, on asian arvioinnissa silti näkemykseni mukaan perusteltua ottaa huomioon rikosprosessin kokonaisuus myös kärjäoikeuskäsittelyn päätyttyä. Pidän keskeisenä sitä, että kärjätuomari A on itse huomannut tuomion virheen ja ryhtynyt aktiivisesti toimenpiteisiin virheen oikaisemiseksi hovioikeudessa, jolloin kantelijalle ei ole aiheutunut virheestä konkreettista haittaa.

Näissä olosuhteissa katson kärjätuomari A:n virheen jäävän rikoslain 40 luvun 10 §:ssä tarkoitetun vähäisyyskynnyksen alapuolelle. Pidän näin ollen oikeusasiamiehestä annetun lain mukaisia toimenpiteitä asiassa riittävinä.

4

TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan kärjätuomari A:lle huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdassa 3.4.2 selostetusta lainvastaisesta menettelystä. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.